

Nr 21.

Ankom till riksdagens kansli den 24 april 1919 kl. 6 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862, jämte en inom riksdagen i ämnet väckt motion.

Närvarande: herrar Larsson i Västerås, Clason, Hellberg*), Bellinder, Mannheimer, Olof Olsson, von Geijer, von Mentzer, von Zweigbergk, greve Alexander Hamilton, Gustaf Gustafsson, Hallén, Räf, Zander, Jansson i Edsbäcken*), Leander, Hansson i Gårda, Norman, Persson i Tofta och Nilsson i Antnäs*).

---

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Till konstitutionsutskottets handläggning har från båda kamrarna hänvisats en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 121, däri Kungl. Maj:t, under åberopande av bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden den 21 februari 1919, föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Häri genom förordnas
dels att § 2 mom. 6 och 7, § 3, § 5 mom. 2 och 3, §§ 16—18, § 25 samt § 40 mom. 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 5 saml. 18 häft. (Nr 21.)

1378 19 1

§ 2.

---

6. Indelningen i valkretsar jämte det antal landstingsmän, som skall för varje valkrets utses, fastställes efter ovan angivna grunder av landstinget. Förslag till omförmälda indelning skall till landstinget av-
givas av Konungens befallningshavande.

7. Varda de förhållanden, vilka legat till grund för den fastställda ordningen, så ändrade, att jämkning däri till följd av stadgandena i mom. 1—4 här ovan påkallas, eller finnes eljest sådan jämkning nödig, äge landstinget, på Konungens befallningshavandes förslag eller efter inhämtande av dess yttrande, verkställa jämkningen; och skall, där ej sådant fall är för handen, som i mom. 8 första stycket eller mom. 9 andra stycket avses, jämkningen ske året innan val av landstingsmän nästa gång äger rum.

---

§ 3.

För varje valkrets utses tillika suppleanter.

Konungens befallningshavande kungör i god tid före valen, huru många landstingsmän och suppleanter skola utses för varje valkrets.

§ 5.

---

2. a) Val av — — — — — på landet.

b) Valet förrättas — — — sin valkrets.

Äro i kommun flera valdistrikt, skall ordinarie kommunalstämma i mars månad samma år som valet skall äga rum för varje valdistrikt bland de valberättigade inom distriktet utse någon att såsom ordförande vid distriktsstämma leda valet ävensom suppleant för honom. Till distriktsstämma utfärdas kallelse av ordföranden för stämman i den ordning, som för kallelse till kommunalstämma stadgas.

Om rösträtt — — — är stadgat.

c) Valet skall förrättas tredje söndagen i september månad eller, om ordinarie kommunalstämma i mars månad samma år som valet skall äga rum med minst två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster så beslutar, å annan dag i september månad.

Valet får — — — noggrant angivas.

d) Ej må — — — — — försändelsen assureras.

e) Domhavanden skall — — — — — valförrättningen avslutad.

3. a) I stad förrättas valet inför magistraten.

Valet skall förrättas tredje söndagen i september månad eller, därest magistraten så beslutar, närmast därförut infallande lördag.

Om stadsfullmäktige eller i stad, där sådana ej finnas, allmän rådstuga å ordinarie sammankomst i maj månad samma år som valet skall äga rum med minst två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster så beslutar, må dock valet utsättas till annan dag i september månad.

Val får ej äga rum under tider, då allmän gudstjänst hålles inom staden, och skall fortgå minst två timmar före klockan tre eftermiddagen samt minst två timmar efter klockan sju eftermiddagen. I kungörelsen skall tiden för valet noggrant angivas.

Om kallelse — — — — — är föreskrivet

b) I stad — — — — — valförrättningen avslutad.

§ 16.

Tjänstgöringstid för landstingsman och suppleant är, där han icke utsetts vid val, som ägt rum med anledning av bestämmelserna i § 2 mom. 8 andra stycket och mom. 9 tredje stycket, fyra år, räknade från och med den 1 januari året efter det, då valet skett.

Landstingsman och suppleant, som utsetts vid val jämlikt nyss åberopade bestämmelser i § 2 mom. 8 och 9, äga tjänstgöra från och med den 1 januari året efter det, då valet skett, och till utgången av tjänstgöringstiden för övriga landstingsmän och suppleanter.

Rörande landstingsmans- och suppleantbefattnings upphörande i vissa fall tidigare än ovan sägs stadgas i § 2 mom. 8 tredje stycket och mom. 9 fjärde stycket.

§ 17.

Till lagtima möte sammanträder utan särskild kallelse landstinget i länets residensstad varje år den första måndagen i september månad; dock må, på därom av föregående landsting gjord framställning eller i anseende till inträffade utomordentliga händelser, Konungens befallningshavande kunna annan samlingsort utsätta.

Landshövding är — — — sagd är.

§ 18.

Landstingets lagtima möte kan fortfara sex helgfria dagar. Skulle likväl de i stadgad ordning till behandling upptagna ärenden vara av den mängd och omfattning, att behandlingen av desamma icke hinner avslutas inom denna tid, må landstinget kunna förlänga tiden för sin sammanvaro med ytterligare högst fyra helgfria dagar.

§ 25.

Kungl. Maj:t utser varje år för nästföljande år bland landstingets ordinarie ledamöter en ordförande.

Konungens befallningshavande — — — ordförande förordnad.

§ 40.

1. För att såsom landstingets beslut gälla, skall i följande ämnen erfordras, att två tredjedelar av de avgivna rösterna om beslutet sig förenat:

a) beslut, att av tingslag skall bildas valkrets med mindre folkmängd än 20,000; eller att stadsvalkrets med mindre folkmängd än 10,000 skall bildas i fall, då sådant ej är en ovillkorlig följd av vad i § 2 mom. 3 är stadgat;

b) underkännande av någons behörighet att såsom ledamot i landstinget taga inträde eller medgivande, varom i § 32 sägs;

c) påläggande av avgifter, som erfordra uttaxering för längre tid än fem år;

d) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

f) upptagande av lån, ställt på längre återbetalningstid än fem år, eller ingående av borgen;

g) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet;

h) förlängning av landstings lagtima möte utöver sex helgfria dagar; och

i) uppskov till nästa landsting av väckta frågor.

dels ock att § 2 mom. 5 i förordningen om landsting ävensom andra och tredje punkterna i näst sista stycket i övergångsbestämmelserna

till lagen den 23 december 1918 om ändrad lydelse i vissa delar av samma förordning skola upphöra att gälla.

Vad i §§ 18 och 40 i denna lag stadgas skall gälla från och med den 1 september 1919. Bestämmelserna i lagen i övrigt träda i kraft den 1 januari 1922.

Tjänstgöringstiden för de landstingsmän och suppleanter, som jämlikt övergångsbestämmelserna till lagen den 23 december 1918 om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting blivit valda för tiden till och med den 31 augusti 1922, skall fortfara till utgången av sistnämnda år, där ej enligt särskilt stadgande tjänstgöringstiden för dem upphör tidigare.

För lagtima landstinget år 1922 skall bland tingets ordinarie ledamöter av Kungl. Maj:t utses en ordförande, vilkens befattning skall fortfara till utgången av samma år.

Till stöd för detta förslag har chefen för civildepartementet, efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet, enligt det vid propositionen fogade utdrag av statsrådsprotokollet, anfört följande:

**Departements-
chefen.**

»Bland de frågor om ändringar i landstingsförordningen, som under fjolåret voro föremål för riksdagsbehandling, hava tvenne förblivit olösta. Den ena, som tillika berör det från 1917 års riksdag vilande grundlagsförslaget om fyraårig mandatstid för andra kammarens ledamöter, avser avskaffandet av den s. k. successiva förnyelsen av landstingen och i samband därmed införandet av en för hela landet gemensam valdag på hösten, alternerande för valen till andra kammaren och landstingen. Den andra avser en utsträckning av tiden för lagtima landstings sammanvaro.

I. Införande av en gemensam valdag på hösten, alternerande för valen till andra kammaren och landstingsmannavalen.

I en till 1918 års lagtima riksdag avlåten proposition (nr 261) framlade Kungl. Maj:t förslag om att den successiva förnyelsen av såväl landsting som stads-, kommunal- och municipalfullmäktige skulle upphöra. I anslutning till denna proposition väcktes inom första kammaren motioner (nr 162 och 163, av herr Hellberg samt nr 169 och 170 av herr von Mentzer), som bland annat avsågo att förlägga landstings-

*Proposition
och motioner
vid 1918 års
lagtima riksdag
samt
riksdagsskrivelser
nr 454
och 456.*

mannavalen och valen till riksdagens andra kammare till en gemensam valdag på hösten. Såsom av riksdagen anmälts i dess skrivelse den 19 juni 1918 (nr 454), vunno varken de uti förevarande proposition eller i motionerna framlagda förslag bifall av någondera kammaren, utan riksdagen anhöll, att Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om utredning av frågan om införande av en för hela landet gemensam valdag på hösten, alternerande för valen till andra kammaren och landstingsmannavalen, vilken utredning borde omfatta jämväl frågan om lämpligheten av den gemensamma valdagens fastställande till en arbetsfri söckendag, samt att till nästa riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Med hänsyn till det sammanhang, som förefinnes mellan ovan berörda fråga och vid 1917 års riksdag såsom vilande antagna förslag till grundlagsändring, gående ut på införande av en fyraårig mandatstid för andra kammarens ledamöter, beslöt vidare 1918 års lagtima riksdag, att till nästkommande lagtima riksdag uppskjuta behandlingen av ifrågasvarande grundlagsförslag, vilket till Kungl. Maj:t anmälades i riksdagskrivelse nr 456.

Rörande hithörande frågors tidigare riksdagsbehandling samt den närmare innebörden av de i sagda proposition framlagda förslag ävensom motiven för desamma torde det vara tillfyllest att hänvisa till propositionen ifråga och till densamma fogat utdrag av protokollet över civilärenden den 12 april 1918.

Till stöd för ovan omnämnda motioner nr 162 och 163 i första kammaren anförde motionären bland annat följande:

Den reda i valförhållandena, som med det i propositionen nr 261 framlagda förslaget och grundlagsändringsförslaget om andra-kammarperiodens förlängning avsåges, skulle bliva ännu fullständigare, om åtminstone de två stora valen, riksdags- och landstingsmannavalen, förlades till samma tid på året och helst till en bestämd dag. Blev det en gång för alla fastställt, att dessa båda val skulle infalla på den dagen växelvis t. ex. alla jämna år, så att den ordningen inginge i folkmedvetandet och folkvanan, komme därmed i våra valförhållanden att inträda en regelmässighet och stadga, som säkerligen skulle bidra till den önskvärda ökning i de röstades antal, som i vårt vidsträckta och glest befolkade land borde främjas så mycket som möjligt på annat sätt, då det av olika, icke minst av praktiska skäl, ej funnits tillrädligt att införa röstplikt.

Förhållandet att landstingsmannavalen förrättades under tid, då riksdagen vore samlad, medförde enligt motionärens mening uppenbara olägenheter. Vid de möten, som för sagda val anordnades, begärdes i stor utsträckning föredrag av riksdagsmän. Erfarenheten hade visat, att under veckorna närmast före landstingsmannavalen ett mycket stort antal folkrepresentanter vore borta från utskottens och kamrarnas sammanträden. Denna påföljd av landstingsmannavalens förläggning till våren vore påtaglig. Och skulle riksdagsmännen allmänt vägra sin medverkan till sagda val, så bleve även den påföljden menlig, då valmännen

därigenom måste umbära den ledning de önskade. En förflyttning av landstingsmannavalen till en annan årstid vore redan av dessa ganska viktiga skäl önskelig.

Under framhållande av att den tid på året, under vilken riksdagsmannavalen sedan ett tjugotal år varit förlagda, under alla synpunkter vore synnerligen lämplig valtid, samt att det vore ett allmänt omfattat önskemål att få dessa val förlagda till en bestämd dag, föreslog motionären, att jämväl landstingsmannavalen skulle förläggas till sagda årstid och att genom lag skulle bestämmas en viss dag i slutet av september månad såsom gemensam valdag för de båda valen i fråga. Att förlägga valen till början av september vore olämpligt, enär i så fall vart fjärde år landstingssammanträden skulle komma att hållas omedelbart efter sedan nyval av tingens ledamöter ägt rum. För att förhindra att valen komme i kontakt med landstingssammanträdena borde dessa enligt motionärens mening begynna så tidigt, exempelvis andra måndagen i september, att ledamöterna hunne åtskiljas i god tid före valen.

I valet mellan en arbetsfri vardag och en söndag gav motionären företräde åt söndagen, enär enligt hans mening ingen trygghet funnes för att en vardag, upphöjd till valdag, övertallt skulle bliva fridag. Av anförda skäl borde sista söndagen i september fastställas såsom valdag för såväl valen till andra kammaren som landstingsmannavalen.

I motionen pekades även på vissa invändningar, som kunde göras mot den sålunda föreslagna valdagen. En olägenhet vore, att landstingen vart annat år komme att sammanträda under valkampanjen, men denna olägenhet vore obetydlig i jämförelse med den nuvarande, att landstingsvalstriderna liksom själva valen infölle under riksdagstiden. En annan invändning, som kunde göras mot förslaget, vore, att vid detsamma tillämpning landstingsmannavalen komme att ske efter ett halft år äldre röstlängd än nu, men då detta icke inverkade på de under året inflyttades rösträtt, syntes en sådan invändning sakna betydelse. Detsamma kunde även sägas om det förhållandet, att de på hösten valda landstingsmännen icke finge inträda i funktion förrän nära ett år efter det de blivit valda. Landstingsmännens mandatstid, vilken nu räknades från den 1 september, borde vid den ifrågasatta förändringen av valtiden enligt motionärens mening räknas från den 1 januari året efter valet.

Frågan om stads- och kommunalfullmäktigvalens sammanföring med landstingsmannavalen borde lämnas utanför den större fråga, det här gällde. Det torde möjligen vara ändamålsenligt, att de förrättades i ett visst sammanhang med landstingsvalen, men det finge anses uteslutet, att de skulle kunna förrättas på samma dag som dessa. Endast för de större städer, vilkas stadsfullmäktige utsåge ledamöter i första kammaren, vore en sådan samtidighet möjlig.

I de andra motionerna i föreliggande fråga (nr 169 och 170 i första kammaren) gjordes samma yrkanden som i de ovan anförda endast med den skillnaden, att såsom gemensam valdag föreslogs den sista lördagen i september, som eventuellt borde vara arbetsfri.

Konstitutionsutskottet, som hade att behandla förevarande proposition och motioner, förordade i sitt utlåtande nr 21 Kungl. Maj:ts proposition, i vad densamma anginge ett upphävande av den successiva förnyelsen av landstingen, men hemställde tillika, med godtagande i huvud-

sak av de i herr Hellbergs motion framställda förslag, att riksdagen måtte besluta vissa andra ändringar i landstingsförordningen, gående ut på att landstingsmannavalen skulle förläggas till en söndag i september, dock ej den sista utan den första, samt att såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga ett förslag till ändring i riksdagsordningen, enligt vilket val till riksdagsmän i andra kammaren skulle verkställas första söndagen i september. Landstingsmannaval i stad skulle, därest magistraten så beslutade, förrättas å den närmast före den allmänna valdagen infallande lördag. Beträffande såväl andrakammarvalen som landstingsmannavalen borde Kungl. Maj:t, där synnerliga skäl därtill föreläge, äga förordna, att val för viss valkrets verkställdes å annan dag under september månad, och beträffande valen till andra kammaren borde Konungens befallningshavande äga att utsätta val i stad att äga rum å lördagen närmast före den allmänna valdagen.

Utskottet hemställde vidare, att Kungl. Maj:ts proposition, i vad den rörde avskaffande av den successiva förnyelsen av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige, icke måtte vinna riksdagens bifall, samt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående införande av viss för land och stad gemensam arbetsfri valdag på söckendag.

Såsom skäl för sitt förslag att förlägga valdagen till slutet och icke till början av september framhöll utskottet, att hittillsvarande praxis ifråga om utsättande av valdag för valen till andra kammaren ådagalade, att början av september månad ansetts lämpligare för dylika val.

Mot utskottets utlåtande i berörda punkter framfördes flera reservationer, av vilka en gick ut på att valdagen bort bestämmas till en lördag och en annan att sista söndagen i september bort föreslås till valdag.

Emellertid vunno, såsom ovan nämnts, varken utskottets, Kungl. Maj:ts eller motionärernas förslag riksdagens bifall, utan riksdagsskrivelsen gick allenast ut på en anhållan om utredning av frågan om gemensam valdag på hösten, alternerande för valen till andra kammaren och landstingsmannavalen, ävensom i samband därmed av frågan om lämpligheten av den gemensamma valdagens fastställande till en arbetsfri söckendag.

*Inkomna
yttranden.*

Med anledning av denna riksdagsskrivelse hava yttranden inforrats från dem, som närmast beröras av densamma, nämligen landstingen, samt från länsstyrelserna.

Bland de sålunda hörda korporationerna och myndigheterna hava visserligen meningarna om införandet av en gemensam valdag varit delade, men bland såväl landsting som länsstyrelser förefinnes dock en avgjord majoritet för den gemensamma valdagen. 14 landsting och 16 länsstyrelser hava sålunda uttalat sig för införandet av en sådan valdag. Från 9 landsting, nämligen de i Kronobergs, Kalmar norra, Kalmar södra, Gottlands, Malmöhus, Älvsborgs, Skaraborgs, Västernorrlands och Norrbottens län, samt 7 länsstyrelser, nämligen de i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Kalmar, Malmöhus, Örebro och Norrbottens län, hava inkommit mer eller mindre bestämt avstyrkande utlåtande. Bland dem, som sålunda avstyrka förslaget om införande av en gemensam valdag, alternerande för valen till andra kammaren och landstingen, förorda emellertid ett flertal, att förstnämnda val över hela riket utsättas till en och samma dag.

Uppsala läns landsting påyrkar utredning av frågan, och Kopparbergs läns landsting finner icke anledning att avgiva något yttrande. Länsstyrelsen i Jönköpings län väger fördelar och nackdelar av förslaget mot varandra utan att intaga någon bestämd ståndpunkt till det samma.

De skäl, som i de inkomna yttrandena framförts för och emot förslaget, äro i allmänhet desamma, som framkommit i den kungliga propositionen och motionerna vid fjolårets lagtima riksdag samt vid frågans fortsatta riksdagsbehandling, och ofta hava vederbörande nöjt sig med att enbart hänvisa till där framförda skäl.

Detta gäller synnerligast de yttranden, i vilka förslaget om gemensam valdag förordas.

De fördelar av en gemensam valdag på hösten, som därvid i första hand framhållas, äro sålunda den regelmässighet och stadga i valförhållandena, som härigenom skulle vinnas, och som kunde medföra ett ökat deltagande i valen. Genom införande av en sådan valdag skulle, framhålles det, även undvikas den nu rådande olägenheten, att landstingsmannavalen, vilka numera fått en starkt politisk karaktär, förrättas under pågående riksdag.

Ur yttranden i denna riktning må anföras, hurusom *länsstyrelsen i Hallands län* finner det vara lämpligt och önskvärt, såväl att valen förrättas på en dag för landet i sin helhet, så att man undviker, att den oro, som politiska val så lätt medföra, fortfar längre än nödigt är, som ock, att denna valdag bleve en gång för alla i lag bestämd. »Då så bör ske», heter det i sagda yttrande, »lärer av i ärendet redan anförda skäl hösten vara den lämpligaste årstiden för den gemensamma valdagen».

De i de inkomna yttrandena framförda *avstyrkandena* av förslaget om gemensam valdag hava i viss utsträckning sin grund i vederbörandes

motstånd mot ett avskaffande av den successiva förnyelsen av landstingen.

Så förklara sig *landstingen i Kalmar läns södra, Gotthlands och Västernorrlands län* ävensom *länsstyrelserna i Uppsala och Södermanlands län* icke övertygade om lämpligheten av att hela antalet landstingsmän skulle utses på en gång för fyra års tid.

Länsstyrelsen i Uppsala län motsätter sig även av andra skäl förslaget om införandet av en gemensam valdag på hösten. »Redan inom ett så begränsat område som ett län har det visat sig svårt och stundom omöjligt», heter det i sagda yttrande, »att vid ett bestämt tillfälle finna en lämplig gemensam valdag. Den lagbestämda valdagen skulle passa icke blott för landets skilda delar, utan även för de år från år i vissa avseenden växlande förhållandena.» Det syntes också vara svårt att föreslå någon lämplig dag under hösten. Den jämförelsevis rimligaste tiden torde vara början av oktober månad, varemot dock bland annat mötte den betänkligheten, att väl lång tid komme att förflyta mellan landstingsmannaval och lagtima landsting, medan mot sådant val i början av september mötte det motsatta hindret, såframt ej landstingssammanträdena förlades till augusti månad.

Den i detta yttrande framhållna alltför långa tiden mellan valet och lagtima landsting eller att valen och landstingssammanträdena skulle komma i kontakt med varandra, äro för övrigt förhållanden, som i så gott som samtliga avslagsyrkanden återopas såsom hinder för den gemensamma valdagen. En annan olägenhet med den gemensamma valdagen, som i ett flertal yttranden framhålles, är den, att landstingssammanträdenas förläggande till hösten skulle medföra, att för dessa val måste användas röstlängder, som upprättats nära nog ett helt år före valet.

Norrbottens läns landsting fogar till sitt avslagsyrkande en motivering, som i sig innefattar så gott som samtliga de invändningar, som framförts mot förslaget, och dessutom en del nya synpunkter. Yttrandet innehåller i huvudsak följande: Innan frågan om lämpligheten av införandet av en gemensam valdag på hösten kunde bestämmas, borde avgöras, huruvida tiden för landstingets sammanträde kunde utsättas å annan årstid än den, som nu vore föreskriven, och hade landstinget därvid funnit, att landstingen varken kunde sättas senare på grund av beskattningssvårigheter eller tidigare på grund av dels olämpligheten för å landet boende att under sommaren avbryta sina arbeten och dels möjligheten för vederbörande myndigheter att efter riksdagens avslutande hinna bereda de ärenden, som på grund av riksdagsbeslut m. m. borde komma till landstingets hörande eller avgörande. Landstinget ansåge obetingat den nuvarande tiden för landstingens sammankallande vara den lämpligaste. Men, om landstingen således borde sammanträda på hösten, ansåge landstinget det icke vara lämpligt att sätta valen till desamma på hösten gemensamt med valen till andra kammaren av skäl, som anförts till statsrådsprotokollet av den 12 april 1918, utan måste dessa ägarum ett år tidigare, varigenom *dels* tidrymden av ett år vore för lång mellan valet och tjänstgöringen, enär under denna period mycket kunde inträffa inverkan på både de valde personligen och tinget i allmänhet, *dels* röstlängderna för ett år tidigare måste läggas till grund för valen, varigenom röstberättigade, som redan två år före pågående landsting avflyttat från orten, kunde inverka på tingets sammansättning, men icke de, som i två år bott inom distriktet, *dels*

landstingets sammansättning faktiskt bleve två år föråldrad mot den politiska ställningen vid tiden för tingets hållande, *dels* under pågående landsting kunde sitta landstingsman, som icke vore omvald till nästkommande ting och därigenom icke längre hava samma intresse för förhandlingarna, samt slutligen *dels* levnadsåldern för att kunna väljas, höjdes med ytterligare ett år, om, såsom regeringsrätten prejudicerat, de valbara skulle vara lagligen kvalificerade vid valtillfället i stället för vid tiden för mandatets inträdande.

Det syntes landstinget i övrigt som om det åtminstone ur landsbefolkningens synpunkt sett icke vore fördelaktigt att flytta valdagen från mars till september.

I de infortrade yttrandena skulle även angivas den dag, som lämpligen borde bestämmas för valens hållande. Av de 30 korporationer och myndigheter, som förordat införandet av en gemensam valdag, hava 19, nämligen 6 landsting och 13 länsstyrelser ansett lämpligast, att denna valdag förlades till slutet av september, medan i 6 uttalanden, av vilka 4 från landstingen och 2 från länsstyrelserna, förordats början av sagda månad. Västmanlands läns landsting föreslår valdagens förläggande till september månad utan närmare angivande av tidpunkten. Jönköpings läns landsting föreslår andra lördagen i oktober såsom valdag, Hallands läns landsting första söndagen i november och Västerbottens läns landsting första söndagen i juli eller andra söndagen i oktober. Länsstyrelsen i Hallands län förordar någon söndag i november senare än den första.

De framförda motiven för valdagens förläggande till slutet eller början av september innehålla i stort sett inga synpunkter utöver dem, som redan framkommit vid frågans riksdagsbehandling. Ur motiveringen i de yttranden, som förordat den gemensamma valdagens förläggande till annan tidpunkt, må anföras följande utdrag.

Jönköpings läns landsting: »Vad åter denna tidpunkt beträffar, torde valen lämpligast böra förrättas å andra lördagen under oktober månad, vilken tidpunkt med hänsyn därtill, att den brådaste tiden för skördearbetet här i länet då torde vara överstånden, synes för jordbrukarna vara lämplig.»

Ungefär samma skäl framför *Hallands läns landsting* för valens förläggande till första söndagen i november, och borde enligt detta landstings förmenande den under året upprättade röstlängden av kommunalstämman fastställas så tidigt, att den kunde användas vid landstingsmannavalet.

I anslutning till detta landstingets yttrande framhåller *länsstyrelsen i Hallands län* att, när valen skola förrättas så sent som under hösten, så vore det synnerligen önskvärt, att den röstlängd, som för landstingsmannavalet användes, bleve byggd på de förhållanden, som under det löpande året föreläge. Enligt nu gällande bestämmelser skulle kommuns röstlängd fastställas i december, och för att det nu framhållna önskemålet skulle kunna nås, måste berörda fastställelse, för så vitt valet skall förrättas å första söndagen i november, äga rum redan i slutet av oktober. I det av vederbörande kommitté avgivna förslaget till kom-

munala nybildningar föresloges, att justeringen av röstlängden för en kommun, som skall bildas från och med påföljande år, skall ske tidigare än som för närvarande är för kommuner i allmänhet stadgat, och det borde icke vara omöjligt att låta ett dylikt stadgande bliva gällande för alla kommuner. Huruvida justeringen av röstlängden kunde ske så tidigt som redan i oktober, syntes tvivelaktigt, men torde hinder icke möta att uppskjuta den gemensamma valdagen till någon senare söndag i november. Skulle man emellertid hava en gemensam valdag för såväl riksdagsmannaval som landstingsmannaval, finge man dock icke uppskjuta tiden så länge, att icke klagan över förstnämnda val och nyval kunde ägarum, innan påföljande års riksdag sammanträdde.

Västerbottens läns landsting anser varken början eller slutet av september vara lämplig valtid. Då de landsting, som valt tredje måndagen i september för sammanträdet början, vissa år komme att sammanträda så sent som den 21 i samma månad, bleve det åtminstone i Norr- och Västerbotten med dess långa avstånd och dåliga kommunikationer för de flesta av landstingens ledamöter icke möjligt, även om landstingen avslutade sina sessioner inom sex dagar, att ens hinna hem till valet, långt mindre då att deltaga i det valarbete, som plägade föregå val av ifrågakomna slag. Första söndagen i september vore, med hänsyn till ortsförhållandena — särskilt den omständigheten att under somliga år det viktigaste och mest brådskande skördearbetet vid den tiden som bäst påginge — olämplig även på den grund, att landstingsmän, som icke vid valet fått sina mandat förnyade, likväl komme att deltaga i beslut, som fattats av det landsting, som sammanträdde efter valet, ett förhållande, som icke torde vara ägnat att lända landstingsarbetet till fromma.

Ur alla synpunkter lämpligare syntes det landstinget vara, att första söndagen i juli månad bestämdes till gemensam valdag. Mot denna dag kunde icke, vare sig från jordbrukare- eller annat håll, några berättigade invändningar göras. Skulle ock vissa år höskörden i mellersta och södra Sverige då hava tagit sin början, vore likväl förhållandena i dessa landsändar så mycket gynnsammare för väljarna än i större delen av Norrland, att något avbräck i skördearbetet genom valet icke kunde vara att befara, i synnerhet om det avhölls på en söndag. Lättare kommunikationer, kortare avstånd m. m. möjliggjorde valets hållande med mindre tidspilan och anhopning av väljare än vad här i länet oftast vore förhållandet. Om emellertid, av någon för landstinget okänd anledning, den av landstinget sålunda föreslagna valdagen skulle anses icke lämplig, hölle landstinget före, att en för hela landet lämplig valdag vore den andra söndagen i oktober.

Frågan huruvida valen lämpligen borde förläggas till en söndag eller till en arbetsfri söckendag har besvarats så, att av de korporationer och myndigheter, som uttalat sig för en gemensam valdag, 11 landsting och 12 länsstyrelser förorda söndagen såsom valdag, medan 3 landsting och 4 länsstyrelser förorda valens förläggande till en söckendag, som i större eller mindre utsträckning borde vara arbetsfri. Med ett enda undantag torde man därvid avse en lördag.

Även de, som motsatt sig förslaget om en för andrakammarvalen och landstingsmannavalen gemensam valdag, hava i viss omfattning till

besvarande upptagit föreliggande spørsmål, och därvid hava 3 landsting och 2 länsstyrelser givit företräde åt söndagen eller annan helgdag såsom valdag samt 1 landsting och 3 länsstyrelser åt en vardag. En del av dem, som förordat söndagen såsom valdag, hava framhållit nödvändigheten eller lämpligheten av att för de av konstitutionsutskottet berörda fall, då valet borde få äga rum å annan dag, undantagsbestämmelser torde erfordras. I första hand synes man härvid avse valen i städerna.

De i yttrandena framförda motiven för och emot söndagen såsom valdag innehålla intet utöver vad som framförts vid frågans riksdagsbehandling.

Så framhåller t. ex. *Stockholms läns landsting*, hurusom det under de senare åren alltmer blivit praxis att utsätta andrakammarvalen till en söndag, och jämväl landstingsmannavalen förrättades på helgdag, utan att klagomål över denna praxis försports. Det torde ej heller kunna förnekas, att med avseende å möjligheten för valmännen att deltaga i valet söndagen såsom valdag erbjöde företräde framför en vardag. Även om lämplig sådan dag skulle kunna för valet göras arbetsfri, torde dock icke densamma kunna erbjuda samma trygghet eller möjlighet för valmännen att erhålla erforderlig ledighet för närvaro vid valen som söndagen.

I motsats härtill framhåller bland andra *länsstyrelsen i Gottlands län*, att en bestämmelse om valens förläggande till en söndag säkerligen inom vida kretsar av landet skulle ur religiös synpunkt väcka anstöt. Dagens karaktär av vilodag skulle ock därigenom förryckas.

Beträffande de konsekvenser, som införandet av en gemensam valdag på hösten kunde medföra, framhålles ofta nog i de yttranden, där valens förläggande till slutet av september månad förordas, att en sådan förändring nödvändiggjorde ett framflyttande av landstingssammanträdena till den första eller den andra måndagen i september. I denna riktning uttala sig sålunda 4 landsting och 9 länsstyrelser. I ett par andra utlåtanden uttalas däremot önskvärdheten av att ingen ändring göres beträffande tidpunkten för landstingens sammanträdande.

Att landstingsmannavalens förläggande till hösten borde medföra, att landstingsmännens mandatstid räknas från början av kalenderåret efter det, då valet skett, framhålles från 11 landsting och 13 länsstyrelser. Emellertid påpekas dels från Göteborgs och Bohus läns landsting, dels från länsstyrelsen i Blekinge län, att en dylik omläggning av landstingsmännens mandatstid skulle stöta på vissa hinder på grund av gällande bestämmelser angående förvaltningsutskottet och dess funktionstid.

I yttrandet från *Göteborgs och Bohus läns landsting* heter det sålunda bland annat: »Av större betydelse äro svårigheterna med avseende å fastställande av tiden för landstingsmannauppsättningen. Det har ifrågasatts, att valet skulle avse

fyra år från den 1 januari året efter det, då valet ägt rum. Det kan ifrågasättas, huruvida detta är lämpligt med hänsyn till bestämmelserna i 31 § landstingsförordningen om utseende av förvaltningsutskott för tiden till nästa lagtima sammankomst. Ty de år nyval komma att äga rum, skulle de avgående landstingsmännen å sitt sista sammanträde få utse förvaltningsutskott för tid, som infaller efter det deras mandat utgått, vid vilket förhållande valet ju kunde falla på personer, som icke bleve återvalda, och som sålunda skulle stå utanför landstinget under större delen av sin tjänstgöringstid i förvaltningsutskottet.»

Länsstyrelsen i Blekinge län yttrar sig i denna punkt sålunda: »Om valen förläggas till september eller ännu senare, torde härav bliva en oundviklig följd, att tiden för landstingsmandatets början måste framflyttas ett helt år. Med hänsyn bland annat till bestämmelserna om förvaltningsutskott, vars ledamöter utses för tiden intill nästa lagtima sammankomst, torde det nämligen icke låta sig göra att bestämma mandatets början till annan tid än den 1 september, d. v. s. omedelbart före de lagtima landstingssessionerna. Olämpligheten av att så lång tid kommer att förflyta mellan valen och mandattidens början synes länsstyrelsen ligga i öppen dag. För att de under ett visst år valda landstingsmännen skola kunna träda i funktion samma år, torde å andra sidan valen icke utan genomgripande förändringar i avseende å besvärsproceduren kunna sättas nämnvärt senare än vad som för närvarande gäller.»

Departement-
chefen.

Även om meningarna i föreliggande fråga, såsom de tagit sig uttryck i de inkomna yttrandena, icke äro eniga, synes mig dock med tydlighet framgå, att en avgjord majoritet av rikets landsting och länsstyrelser äro för införandet av en för hela landet gemensam valdag på hösten, alternerande för valen till andra kammaren och landstingamanna valen, att de flesta därvid förordat denna valdags utsättande till en söndag i slutet av september månad, samt att vid införandet av en sådan valdag enligt mångas mening landstingssammanträdena böra begynna redan den första eller den andra måndagen i september och landstingsmännens mandatstid räknas från början av året närmast efter valet.

Under sådana förhållanden och då nu tvenne lagtima riksdagar efter varandra gjort framställning om utredning angående valens sammanförande, har jag icke tvekat att upptaga hithörande spörsmål till förnyad prövning och därvid tillse, huruvida en reform i den av riksdagen antydda riktningen är möjlig.

I enlighet med den av konstitutionsutskottet uttalade och av riksdagen gillade meningen har jag därvid lämnat frågan om kommunal-, municipal- och stadsfullmäktigval helt åsido och till behandling upptagit allenast spörsmålet om en för andrakammarvalen och landstingsmannavalen gemensam valdag.

Förutsättningen för en sådan valdag är tydligen i första hand dels införande av en fyraårig mandatstid för andra kammarens ledamöter, dels avskaffande av den successiva förnyelsen av landstingen. Om be-

hovet av dessa åtgärder råder i stort sett enighet. Genom de förändringar i kommunallagarna, som nyligen kommit till stånd, har detta behov gjort sig än mera gällande. Jag avser därvid närmast den lagändring, varigenom antalet kommunala val i hög grad ökats, i det att landskommuner, som hava att välja kommunalfullmäktige, från att förut hava utgjort ett antal av 33 med en sammanlagd folkmängd av omkring 150,000, numera uppgår till ett antal av omkring 880 med en folkmängd av omkring 3,000,000. Bestämmelsen om att proportionellt valsätt, om så begäres av visst antal kommunmedlemmar å stämman, skall tillämpas vid val av kommunalnämnd, kyrkoråd och skolråd samt för särskild beredning tillsatta kommittéer, kommer vidare att i kommuner utan fullmäktigsystem ytterligare öka valarbetet. Faran för att genom den valkoncentrering, som den successiva förnyelsen av landsting åsyftar, valmännen allt för sällan skulle få deltaga i det politiska och kommunala livet, och att därmed intresset för allmänna angelägenheter skulle slappna, kan under sådana förhållanden knappast sägas vidare förefinnas. Genom den föreslagna reformen skulle, såsom framhållits, antalet i stort sett politiska val under en tidsperiod av tolv år reduceras från tio, därav fyra andra kammar- och sex landstingsmannaval, till sex, tre av vardera slaget, vilket givetvis innebär en väsentlig fördel.

Frågan om förläggande av landstingsmannavalen och andrakammarvalen till en och samma tidpunkt upptogs icke i fjolårets proposition närmast av den anledningen, att det ansågs vara förenat med vissa praktiska svårigheter att då framlägga förslag i ärendet. Men även härutinnan hava ändringarna i kommunallagarna delvis bragt frågan i ett annat läge och givit anledning till en förnyad prövning av densamma. I mitt yttrande till det statsrådsprotokoll, som fanns bilagt sistnämnda proposition, framhöll jag bland annat, att ett sammanförande av de politiska och kommunala valen till en gemensam valdag under dåvarande förhållanden knappast låte sig göra, men att förhållandena skulle ställa sig något annorlunda, om en bestämd valdag för de politiska valen komme till stånd samt rösträtten i kommunerna bleve mindre skiljaktig än för det dåvarande från den politiska. Sista söndagen i september eller första söndagen i oktober kunde då lämpligen bliva valdag, vart annat år för de politiska valen och vart annat år för stadsfullmäktig- och landstingsmannavalen. Detta vore enligt min mening det mål, vartill man borde sträva i förevarande hänseende.

Genom de av urtima riksdagen antagna och av Kungl. Maj:t godkända ändringarna i kommunallagarna har bland annat just åstadkommits, att rösträtten i kommunerna blivit mindre skiljaktig än förr från

den politiska, och genom de förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen, vilka komma att underställas innevarande riksdag, och vilka i enlighet med de av urtima riksdagen gjorda uttalanden kunna förväntas bliva av riksdagen antagna, komma grunderna för den politiska och kommunala rösträtten att än närmare överensstämman. Den kommunala röstlängdens upprättande har numera uppdragits åt samma myndigheter, som hava att upprätta den politiska röstlängden, och de båda längderna komma att utskrivs och justeras i ett sammanhang samt föreligga färdiga till granskning och justering vid samma tidpunkt, d. v. s. före den 25 juni. Enligt förut gällande bestämmelser däremot kunde den kommunala röstlängden tillämpas först i slutet av november månad, vadan landstingsmannavalens förläggande till hösten skulle medföra, att vid desamma måste användas en nära nog ett år gammal röstlängd, en olägenhet, som enligt mitt förmenande i själva verket vore så stor, att ensamt den hade utgjort tillräckligt hinder för en gemensam valdag på hösten. Nu kommer ett motsatt förhållande att äga rum. Ett bibehållande av landstingsmannavalen under mars månad skulle medföra, att vid sagda val en föråldrad röstlängd måste användas, varemot, om valen förlades till september, den under sommaren färdiga längden komme till användning. Härmed föreligger ett synnerligen viktigt skäl för att, om över huvud en gemensam valdag skall införas eller låter sig införas, söka förlägga denna till hösten. En prövning av föreliggande spörsmål giver för övrigt som resultat, att september månad är den enda tänkbara tiden för en gemensam valdag, såsom jag här nedan i korthet vill påvisa.

Att hålla våra politiska och viktigaste kommunala val under den tid, då riksdagen är samlad, har från alla håll framhållits som olämpligt. Med den tendens till förlängning av riksdagstiden, som allt jämt gör sig gällande, är sålunda redan av ovan anförda skäl tiden från årets början till fram i juni månad ur räkningen. Att, såsom föreslagits av Västerbottens läns landsting, förlägga valen till början av juli månad eller till vilken annan tid som helst under sommaren låter sig knappast göra. Oavsett det avbräck eller de olägenheter, som ett val och en valrörelse under sommaren kan tillskynda jordbruket och landsbygdens befolkning i större delen av landet, så måste det med hänsyn till att en stor del av invånarna i våra städer och andra tätbebyggda orter ofta under sommarmånaderna en längre eller kortare tid för rekreation är borta från hemorten, vara otjänligt att förlägga valen till sommaren, även om denna årstid med hänsyn till väderlek och väglag kan synas nog så lämplig. Till den mörkaste årstiden under oktober, november

och december månader kunna valen icke heller lämpligen förläggas. Förutom de korta dagarna under dessa månader utgöra även klimatet och vägarnas svårframkomlighet i vissa delar av landet ett hinder härför. Oktober och november månader torde även med hänsyn till de då i stor omfattning föregående flyttningarna föga lämpa sig såsom valmånader. Att förlägga valen till senare delen av december eller början av januari är med hänsyn till den då infallande julhölgen icke lämpligt. Såsom jag framhöll i mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 12 april 1918, torde det ej heller vara försvarligt att under den bråda tiden i december månad pålägga magistraterna ytterligare arbete med förrättande och uträknandet av landstingsmannavalen i städerna.

Återstår så september såsom den enda månad, till vilken den gemensamma valdagen kan förläggas. Både med hänsyn till väderlek och väglag samt den omständigheten, att den under året upprättade vallängden då är färdig, måste denna månad anses såsom lämplig för valen, vartill kommer, att riksdagsmannavalen redan nu äro förlagda till denna månad. Det gäller då att pröva, när i september valen lämpligen kunna förrättas.

Att förlägga dessa till månadens början anser jag mig icke kunna tillråda. Olägenheterna av en sålunda förlagd valdag hava redan i samband med fjolårets proposition och dess riksdagsbehandling av mig utvecklat, och hava jämväl framförts i herr Hellbergs motion samt i ett flertal av de från landstingen och länsstyrelserna inkomna yttrandena. Redan den omständigheten, att andrakammarvalen för huvudstaden, vilka hittills alltid förrättats i slutet av september, enligt samstämmiga meningar svårligen kunna utsättas till början av månaden, talar mot valdagens förläggande till början av september. Skulle valen i huvudstaden avsevärdas från de andra valen och uppskjutas till några veckor efter dessa, så vore ju därmed, såsom framhållits av reservanter i konstitutionsutskottet, valdagens gemensamhet bruten. Början av september är också för jordbruket inom större delen av vårt land en brädare tid än slutet av månaden. Det kan vidare icke anses lämpligt att förlägga landstingsmannavalen till en sådan tidpunkt, att till äventyrs de landstingsmän, som fallit igenom vid valet, fortfara att fungera under det strax efter valet sammanträdande lagtima landstinget. Landstingsmannavalen böra, anser jag i likhet med motionärerna vid 1918 års lagtima riksdag, förläggas till tiden efter de lagtima mötena.

Men å andra sidan måste det medgivas, att, delvis med hänsyn till de klimatiska och trafikförhållandena samt de under senhösten relativt

korta dagarna, valen ej böra hållas senare i månaden än som är absolut nödvändigt. Även den av konstitutionsutskottet framhållna omständigheten, att valen till riksdagens andra kammare endast i undantagsfall hållas i slutet av månaden, tyder på att sistnämnda tidpunkt är för valen mindre lämplig. Ett önskemål måste sålunda vara, att vid införandet av en gemensam valdag så litet som möjligt avvika från den tidpunkt, då sagda val numera pläga äga rum.

Av naturliga skäl bör man även tillse, att valdagen icke kommer att förläggas allt för nära tiden för landstingssammanträdena. Enligt landstingsförordningens bestämmelser skola landstingen sammankomma till lagtima möten under andra eller tredje måndagen i september, och enligt de för närvarande för landstingen gällande arbetsordningarna begynna 7 landsting, nämligen Östergötlands och Jönköpings läns samt Kalmar läns norra, Blekinge, Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands läns landsting sina sammanträden den andra måndagen i september, medan övriga 18 landsting sammanträda först den tredje måndagen i månaden. Då maximitiden för landstingens möten under vanliga fall är sex dagar, och då bland de landsting, som för närvarande pläga helt utnyttja denna maximitid, några sammankomma först den tredje måndagen i september, skulle med ett bibehållande av nu gällande bestämmelser angående tiden för mötenas början den gemensamma valdagen ej kunna förläggas tidigare än till den fjärde söndagen i september. Även med en sålunda bestämd valdag riskerar man emellertid, att, om landstingen begagna sig av sin rätt att utsträcka sammanträdena utöver den ordinarie maximitiden, valen komma att hållas under pågående landsting. Risker här för blir än större, om det av mig i det följande framlagda förslaget om att ytterligare utsträcka sammanträdestiden vinner Kungl. Maj:ts och riksdagens bifall. Under alla omständigheter måste det, med nu gällande bestämmelser rörande tiden för landstingens sammanträde, vid landstingsmannaval i slutet av september ofta vara tvivelaktigt, huruvida landstingsmännen efter avslutat möte hinna hem i så god tid, att de kunna delta i valen. Någon tid för landstingsmännen att taga verksam del i det till tiden närmast före valen koncentrerade valarbetet torde i allmänhet ej bliva övrig.

Ovan anförda förhållanden hava synts mig innebära fullgoda skäl för övervägande, huruvida icke tiden för landstingens sammankomster lämpligen kunde förläggas till en något tidigare tidpunkt än vad som nu enligt gällande bestämmelser plägar ske. Jag har därvid i likhet med motionärerna vid 1918 års lagtima riksdag och ett flertal av de korporationer och myndigheter, som avgivit yttranden i frågan, kommit

till den bestämda uppfattningen, att ovan antydda olägenheter lämpligen kunde undvikas genom en sådan förändring av tidpunkten för landstingens sammanträdande. Kravet på en sådan ändring har emellertid alldeles oberoende av här föreliggande fråga framkommit från härads-skrivarhåll och har betingats av gällande bestämmelser angående kronouppbörden och den i samband därmed stående uppbörden av landstingsmedlen. I en från sagda håll till civildepartementet inkommen promemoria i frågan heter det sålunda.

Enligt uppbördsreglementet den 14 december 1917 skall uppbördsboken över de kronoutskylder, som förfalla till betalning under uppbördsstämman eller vid uppbördstermin, till Konungens befallningshavande ingivas sex dagar före uppbördsterminens eller uppbördsstämmans början den 21 november. Den tid, som blivit utmätt för upprättande av uppbördsboken, är synnerligen knapp, och införandet från och med år 1918 av skattepostanvisningar har gjort arbetet med uppbördsboken så betungande, att det i åtskilliga fögderier icke varit möjligt att uppbringa erforderliga arbetskrafter för att i föreskriven tid kunna expediera uppbördsbok och debetsedlar. Bland de allmänna utskylder, som skola debiteras, uppbäras och redovisas i samband med kronouppbörden, ingår även landstingsskatten. Då landstingen sammantråda så sent som andra eller tredje måndagen i september, och beslut om landstingsskatten sålunda ej föreligger tidigare än omkring den 1 oktober, utgör denna omständighet en högst väsentligt bidragande orsak till de svårigheter, som uppstått med uppbördsbokens avslutande. Det vore för den skull önskvärt att debitering av landstingsskatten kunde företagas något tidigare än vad som nu är förhållandet, och detta skulle kunna ske därigenom, att tiden för landstingens sammanträden bestämmes till första måndagen i september. En sådan anordning torde ej vara till någon som helst olägenhet för landstingen.

De i denna promemoria framförda synpunkterna förtjäna beaktande och torde, tillsammans med de krav på tidigare landstingssammankomster, som framkommit vid behandlingen av nu föreliggande fråga angående gemensam valdag, utgöra tillräckligt starka motiv för en ändring av landstingsförordningen därhän, att tiden för lagtima landsting över hela landet bestämmes till den första måndagen i september. Även om vissa smärre olägenheter tilläventyrs kunna vara förenade med en sådan reform, torde sådana icke kunna undgås, om man över huvud skall kunna införa den av riksdagen önskade gemensamma valdagen.

Med en dylik ändring av sammanträdestiden blir det möjligt att förlägga landstingsmannavalen till den tredje veckan i september men icke tidigare, om man vill undvika en valförrättning under den tid, då landstingssammankomsterna pågå.

Huruvida förslaget om en för landstingsmannavalen och andra-kammarvalen gemensam valdag skall kunna realiseras, beror under så-

dana förhållanden på om sistnämnda val, som enligt nu gällande bestämmelser skola förrättas under september månad, utan större olägenhet kunna förläggas till en bestämd dag mot slutet av månaden. Den omständigheten, att andrakammarvalen till större delen äro koncentrerade till september månads början, synes visserligen giva vid handen, att sagda del av månaden i och för sig vore den för ifrågavarande val lämpligaste tidpunkten. Emellertid har jag, efter att därutinnan hava samrått med chefen för justitiedepartementet, och efter tagen del av i riksdagen framlagda synpunkter och de yttranden, som från landsting och länsstyrelser inkommit, ansett, att de fördelar, som anses förenade med en gemensam valdag, torde böra tillerkännas större vikt och betydelse än de nackdelar, som till äventyrs äro förenade med andrakammarvalens förflyttning på angivet sätt. Mot anordningen att förlägga dessa val till en bestämd dag gemensam för hela riket i likhet med vad nu är fallet beträffande landstingsmannavalen på landsbygden, torde, såsom i fjolårets motioner och vid frågans fortsatta riksdagsbehandling påvisats, och som även framhållits i flertalet nu inkomna yttranden, inga mera vägande skäl kunna anföras.

I valet mellan en arbetsfri söckendag och en söndag såsom valdag anser jag mig böra giva företräde åt söndagen, åtminstone tills vidare, innan resultaten av den åt den s. k. arbetstidskommittén uppdragna utredningen angående införande av helgdagar utan kyrklig karaktär, s. k. »bankholydays», föreligga. Jag kan även i detta fall stödja mig på majoriteteten av de från landstingen och länsstyrelserna avgivna yttranden. Den omständigheten, att flertalet av andrakammarvalen åtminstone på landsbygden i allmänhet förrättas under en söndag, och att, utan att olägenhet därvid försports, landstingsmannavalen på landsbygden numera äro utsatta till en helgdag, talar för söndagens lämplighet såsom valdag.

I enlighet med vad nu anförts, vill jag sålunda föreslå, att den successiva förnyelsen av landstingen avskaffas, att tiden för lagtima landstings sammanträde bestämmes till den första måndagen i september, samt att samtliga landstingsmannaval förläggas till den tredje söndagen i september. Då chefen för justitiedepartementet kommer att senare framlägga förslag om att jämväl andrakammarvalen, för vilka mandatstiden enligt det vilande grundlagsförslaget är avsedd att bestämmas till fyra år, skola förläggas till sistnämnda dag, så kan genom ett antagande av dessa båda förslag vinnas det av riksdagen uppställda önskemålet av en gemensam valdag på hösten, alternerande för valen till andra kammaren och landstingsmannavalen. Valen skulle över hela riket försiggå alla jämna år, åren

1922, 1926, 1930 o. s. v. landstingsmannaval och åren 1924, 1928, 1932 o. s. v. val till andra kammaren.

Konstitutionsutskottet vid 1918 års lagtima riksdag föreslog, såsom jag i det föregående antytt, att åt Kungl. Maj:t skulle givas befogenhet att, där synnerliga skäl därtill funnes, för vissa valkretsar såväl på landet som i städerna fastställa annan valdag för landstingsmannaval än den av utskottet föreslagna gemensamma valdagen i början av september. Detta utskottets förslag synes i första hand hava framkommit på den grund, att det inom huvudstaden, där andrakammarvalen numera förrättas i slutet av september månad, skulle möta allvarliga svårigheter att förlägga valen till den dag, som utskottet sålunda föreslagit som gemensam valdag. Denna anledning föreligger tydligen icke, om denna valdag förlägges till sådan tidpunkt, som av mig föreslagits.

Emellertid förrättas landstingsmannavalen i städerna ofta icke på en söndag eller på Marie bebådelsedag utan i stor utsträckning på närmast föregående söckendag. Under sådana förhållanden torde man böra ansluta sig till konstitutionsutskottets förslag så till vida, att möjlighet hålles öppen för städerna att alltfort få bibehålla denna anordning, som för dem obestriddligen ur åtskilliga synpunkter kan vara fördelaktig, och mot vilken å andra sidan de betänkligheter, som eljest möta mot en vardag såsom valdag, icke med någon större styrka kunna göras gällande. Vad landstingsmannavalen i städerna angår, torde sålunda, på sätt utskottet föreslog, städernas magistrater, vilka nu äga att utsätta valdagen, böra beredas befogenhet att utsätta sagda val att äga rum å lördagen före den gemensamma valdagen.

Då vidare förhållandena onekligen i undantagsfall kunna vara sådana, att i en viss ort verkliga olägenheter kunna vara förknippade med valens hållande å den lagstadgade dagen, har jag ansett, att den beträffande landstingsmannavalen å landsbygden nu gällande bestämmelsen, att i sådant fall kommunalstämma må med kvalificerad majoritet besluta, att valet skall äga rum å annan dag under valmånaden, fortfarande bör gälla, samt att för städer en liknande bestämmelse gives, nämligen, att, om stadsfullmäktige eller i stad, där sådana ej finnas, allmän rådstuga med minst två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster så beslutar, landstingsmannavalet i staden må utsättas till annan dag i september månad.

I likhet med motionärerna vid 1918 års lagtima riksdag samt ett flertal landsting och länsstyrelser anser jag, att med landstingens förläggande till hösten bör göras den ändringen beträffande landstingsmännens mandatstid, att densamma, som nu räknas från och med den

1 september, i stället skall räknas från och med den 1 januari året efter valet och sålunda sammanfalla med kalenderåren. Jag har därvid icke förbisett de konsekvenser, som en dylik ändring skulle medföra beträffande landstingens förvaltningsutskott, och som från vissa håll förmenats utgöra ett hinder för den här föreslagna omläggningen av landstingsmännens mandatstid. Enligt landstingsförordningens § 31 skall förvaltningsutskottet fungera intill nästa lagtima sammankomst, och i denna bestämmelse bör tydligen ingen ändring göras. Räknas nu landstingsmännens mandatstid från början av kalenderåret närmast efter valet, kan ju faktiskt inträffa, att genom nyval till landstingen en ledamot av detta utskott, som, då han tillsattes, var landstingsman, fortfar att vara ledamot i utskottet, ehuru han förlorat sitt landstingsmandat. Men olägenheten härav torde knappast kunna tillmätas någon betydelse. Landstingsförordningen innehåller inga bestämmelser om att ledamöter i förvaltningsutskottet skola väljas bland landstingets ledamöter, och faktiskt har understundom inträffat, att tingen valt en icke-landstingsman till ledamot av förvaltningsutskottet, vanligen då för att i utskottet hava tillgång till en prövad finansiell kraft, som bland annat kan vara landstinget behjälpligt i dess lånetransaktioner.

Däremot erfordrar den föreslagna omläggningen av landstingsmännens mandatstid en ändring av bestämmelserna om ordförandeskap i landsting. Enligt § 25 i landstingsförordningen utser Kungl. Maj:t för varje lagtima landsting bland tingets ledamöter en ordförande, vilkens befattning skall fortfara intill nästa lagtima sammankomst. Bibehålles denna bestämmelse oförändrad, under det att landstingsmännens mandatstid, såsom föreslagits, skall taga sin början med kalenderåret närmast efter det då valet skett, så kan faktiskt inträffa, att vid ett urtima landsting, som sammanträder året efter nyval till landstinget före september månad, såsom ordförande kan komma att fungera en person, som ej längre är medlem av landstinget. För att undvika en dylik oegentlighet bör tydligen § 25 ändras därhän, att förordnandet som ordförande i landsting kommer att avse kalenderår.

I fråga om tiden och sättet för ikraftträdande av de nu föreslagna bestämmelserna om gemensam valdag torde till en början böra erinras därom, att enligt övergångsbestämmelserna till lagen den 23 december 1918 om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862 (sv. förf. saml. nr 1031) dels, enligt andra stycket, år 1919 å stadgad tid inom samtliga landstingsområden i riket val av hela antalet landstingsmän jämte suppleanter skola äga rum för tiden från och med den 1 maj 1919 till och med den 31 augusti 1922, dels,

enligt första punkten i tredje (näst sista) stycket, år 1922 likaledes å stadgad tid inom samtliga landstingsområden i riket val skola äga rum av hela antalet landstingsmän jämte suppleanter, dels ock, enligt andra och tredje punkterna av samma stycke, av de vid sistnämnda tillfälle valda — efter lottning under lagtima landstinget år 1922 mellan de grupper, i vilka valkretsarna fördelats — ena gruppens samtliga landstingsmän och suppleanter skola utträda den 31 augusti 1924 och andra gruppens samtliga landstingsmän och suppleanter den 31 augusti 1926.

Den nu föreslagna bestämmelsen om gemensam valdag på hösten, alternerande för andrakammarvalen och landstingsmannavalen, torde, vad de sistnämnda angår, kunna och böra tillämpas från och med hösten 1922. Ett sådant syfte kan enklast vinnas genom att de landstingsmän, som enligt andra stycket i övergångsbestämmelserna blivit valda, förklaras skola fortsätta med sina mandat till utgången av år 1922 samt att samtidigt andra och tredje punkterna i näst sista (tredje) stycket i övergångsbestämmelserna upphävas. Om de nya valbestämmelserna sätts att träda i kraft den 1 januari 1922, komme därmed i september samma år val att företagas i samtliga kretsar i enlighet med det nu framlagda förslaget. Med en utsträckning på angivet sätt av mandatstiden komme man att undvika den för visso betydande olägenheten att under ett och samma år nödgas hålla tvenne landstingsmannaval, vardera omfattande samtliga valkretsar.

II. Utsträckning av tiden för lagtima landstings sammanvaro.

Frågan härom väcktes i en vid 1918 års lagtima riksdag avlåten proposition nr 277, som bland annat innehöll förslag om sådan ändring i § 18 av landstingsförordningen, att landstinget skulle erhålla rätt, att, därest de i stadgad ordning till behandling upptagna ärenden vore av den mängd och omfattning, att behandlingen av desamma icke hunne avslutas inom sex helgfria dagar, förlänga tiden för sin sammanvaro med ytterligare högst fyra helgfria dagar. För beslut om sådan förlängning skulle enligt § 40 landstingsförordningen i dess då föreslagna lydelse fordras två tredjedelars majoritet, i stället för den för närvarande enligt § 18 för en förlängning med högst två helgfria dagar stadgade tre fjärdedels majoritet. Detta förslag tillstyrktes av konstitutionsutskottet i oförändrad form, och antogs av andra kammaren, medan däremot första kammaren avlog förslaget ifråga, vadan sålunda frågan denna gång förföll (jfr riksdagsskrivelsen nr 452).

Då den nu på nytt av mig framlägges, ber jag till en början att ur mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 12 april 1918 till stöd för propositionen i ämnet få göra några meddelanden och citat.

Frågans behandling vid 1918 års lagtima riksdag.

Efter erinran om de omständigheter, som vid landstingsförordningens tillkomst föranledde bestämmandet av en relativt kort tid för landstingets sammanträden, framhöll jag, att under den tid, som sedan dess förflutit, de förhållanden, med vilka man hade anledning att räkna vid utmätandet av landstingens sammanträdestid, undergått betydande förändring samt anförde därpå följande:

»Redan den fortgående utveckling, som det ekonomiska livet under så lång tidrymd undergått, hade varit tillräcklig att vålla en högst väsentlig ökning av landstingens arbetsuppgifter, även om desamma alltfört begränsas inom den ram, som vid författningens tillkomst för dem uppdrogs. Härtill kommer emellertid ytterligare, att genom författningar, som under tidernas lopp tillkommit, landstingens verksamhetskrets högst väsentligt utvidgats. I betraktande av de omständigheter, jag sålunda berört, må det synas föga överraskande, att, såsom den officiella statistiken utvisar, sammanlagda beloppet av de utav landstingsmedel bestridda utgifter ökats från 1,627,395 kronor år 1874 till 20,366,918 kronor år 1915.

Redan de siffror, jag sålunda anført, torde visa, att de beräkningar om behovet av tid för landstingens sammanträden, som kunna hava gjorts av kommittén, numera icke gärna kunna hålla streck. Om ock ej några särskilda klagomål i detta hänseende framkommit, torde det dock vara allmänt känt, att landstingens sammanträden ofta måste präglas av en ganska stor brådska och att arbetet där måste i hög grad forceras. Detta gäller såväl om själva plenisammanträdena som även och ej minst om det vid sidan därav fortlöpande berednings- och sekreterarbetet.

Har således redan nu den ifrågavarande begränsningen av landstingens lagtida sammanträdestid vållat svårigheter, torde en väsentlig skärpning av dessa vara att befara, om vissa nu föreliggande lagförslag vinna godkännande. Erinras må i detta hänseende om det av Kungl. Maj:t för riksdagen framlagda förslaget till ny fattigvårdslagstiftning, vilket pålägger landstingen nya uppgifter av betydande omfattning. Enahanda är förhållandet med de av vederbörande sakkunniga utarbetade förslag i fråga om ny organisation av vägväsendet å landsbygden, och en ytterligare ökning av landstingens arbetsbörda torde vara att förvänta efter det frågan om sinnessjukvårdens ordnande vunnit sin lösning.»

Mot den jämkning i nu gällande tidsbegränsning, som jag då ur nu återgivna synpunkter fann önskvärd, och den ökade tjänstgöringsplikt för landstingets ledamöter, som därav föranleddes, kunde enligt min då uttalade uppfattning några betänkligheter av ekonomisk art icke möta, sedan genom riksdagens beslut 1912 och 1917 visst dagtraktamente tillerkänts samtliga landstingsmän.

Mot konstitutionsutskottets hemställan om bifall till Kungl. Maj:ts proposition n:r 277, i vad den anginge föreliggande fråga, framförde åtta av utskottets ledamöter en gemensam reservation.

Under påvisande av att under åren 1913—1917 det stora flertalet landsting för sina sammanträden icke tagit i anspråk den ordinarie tiden av sex dagar, och att man i intet fall funnit sig föranlåten att begära den utsträckning därutöver, som redan nuvarande författningsbestämmelser möjliggjorde, framhöllo reservanterna, att enligt deras mening någon ändring av de nuvarande bestämmelserna icke vore av behovet påkallad. Däremot hade, såsom i den i första kamaren väckta motionen n:r 171 framhållits, och som även annorledes vore be-

kant, beträffande landstingens organisation och arbetssätt framkommit andra yrkanden, som syntes motionärerna vara av större vikt än de i kungl. propositionen framförda. Reservanterna hade under sådana förhållanden ansett lämpligt, att i främsta rummet sådana mera betydande spörsmål toges under omprövning och hade därför inom utskottet yrkat, att utskottet ville föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville föranstalta om en allsidig utredning angående de förändrade bestämmelser rörande lanstingens organisation och arbetssätt, som kunde finnas vara av behovet påkallade på grund av såväl erfarenheter från deras hittillsvarande verksamhet som framställda förslag om utvidgning av deras verksamhetsområde.

I en annan utskottsreservation påyrkades, att det kungl. förslaget måtte utvidgas därhän, att rätten till förlängning av landstingens sammanvaro icke inskränktes till att gälla allenast för ett visst antal dagar, samt att för beslut om sådan förlängning ej skulle erfordras kvalificerad majoritet.

Då orsaken till att det framlagda förslaget föll vid 1918 års lagtima riksdag icke gärna kunde vara någon annan än den, att, såsom reservanterna i konstitutionsutskottet framhållit, reformen ej ansågs vara av behovet påkallad, har det befunnits önskvärt, att i denna fråga inhämta deras mening, som hava den största betingelsen att bedöma densamma, och som närmast beröras av densamma, nämligen landstingen. För den skull hava från dessa och därjämte från länsstyrelserna infor-drats yttranden i frågan.

*Inkomna
yttranden.*

Såväl landstingen som länsstyrelserna hava i dessa yttranden i allmänhet ställt sig gynnsamma till det i den kungl. propositionen framlagda förslaget. Så hava av landstingen 18 och av länsstyrelserna 20 tillstyrkt detsamma eller förklarat sig icke hava något att däremot invända. Av dessa hava emellertid landstingen i Stockholms, Östergötlands och Hallands län samt länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Gottlands och Västernorrlands län uttryckligen förklarat, att förhållandena inom deras län icke påkallade någon lagändring i det av Kungl. Maj:t avsedda syftet, men de hade ingenting att invända mot förslaget, om förhållandena i andra län påkallade en sådan ändring. Länsstyrelsen i Uppsala län säger sig ingenting hava att erinra mot förslaget, men ändringen syntes efter hittills vunnen erfarenhet vara alldeles likgiltig; den kunde dock ej gärna befaras åstadkomma några skadliga verkningar. I flertalet av de övriga tillstyrkande utlåtandena framhålles däremot, huru som den föreslagna utsträckningen av tiden för landstingens sammanvaro vore »välbetänkt», »välgrundad», »ändamålsenlig», »önskvärd», »av

behovet påkallad», »hade skäl för sig» o. s. v. med hänsyn till landstingens med vart år ökade arbetsbörda.

Så heter det t. ex. i utlåtandet från *länsstyrelsen i Örebro län*, där icke landstinget självt utan en av detsamma utsedd kommitté avgivit yttrande i föreliggande fråga:

»Vad först angår frågan om utsträckande av tiden för lagtima landstings sammanträde, anser Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande det vara i hög grad av behovet påkallat, att landsting beredes möjlighet att kunna vara samlat längre än sex dagar. De många viktiga frågor, som landstingen hava att avgöra, och den tid, som måste åtgå för en noggrann utredning av frågorna, torde kräva, att landstingens sammanträdestid utsträcks längre än nu plägar vara fallet.

Det torde kunna med fog ifrågasättas, huruvida det är överensstämmande med avsikten hos den eller dem, som infordra yttrande från landstingen, att landstingen på grund av bristande tid undandraga sig från att själva avgiva äskade utlåtanden och i stället uppdraga dessas avgivande till en eller flera personer, som icke varit i tillfälle att förvärva kännedom, huru landstinget såsom sådant ställer sig till de remitterade frågorna. Genom ett dylikt tillvägagångssätt kommer ett flertal av landstingsmännen att icke sätta sig in i nämnda frågor och ej heller göra uttalanden däri, varför en stor del av den hos landstingsmännen samlade sakkunskapen och erfarenheten icke kommer att göra sig gällande beträffande de remitterade frågorna. Om landstingen äga befogenhet att utsträcka tiden för sin samvaro är väl att hoppas, att landstingen skola ägna de remitterade frågorna större uppmärksamhet samt även få tillfälle att under mindre forcerat arbete handlägga andra för landstingen viktiga och maktpåliggande ärenden. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande får därför livligt tillstyrka bifall till den föreslagna möjligheten för landstingen att hålla sammanträden under större antal dagar än nu.»

Landstinget och länsstyrelsen i Malmöhus län, vilka båda tillstyrka förslaget, framhålla dessutom önskvärdheten av att landstingen erhålla rätt att på viss tid ajournera sina sammanträden. Landstingets yttrande i denna punkt är av följande lydelse: »Att döma efter erfarenheten vid detta landsting, som brukar kunna avsluta sina förhandlingar efter endast tre eller fyra dagars arbete, kunde det synas, som vore en förlängning av tingets nu tillåtna högsta sammanträdestid eller åtta dagar icke behöfelig. Landstinget inser emellertid, att den nu vanliga, endast genom ett i hög grad forcerat arbete möjliggjorda korta sammanträdestiden i framtiden, då arbetsuppgifterna växa, icke kan upprätthållas utan allvarligt men för ärendenas grundliga prövning. Då dessutom icke synes utslutet, att landstinget, vars organisation och arbetssätt ofta icke medgiver ärendenas förberedande, innan landstinget sammanträtt, kan komma att ställas inför frågor, vilkas utredning fordrar avsevärd längre tid än andra ärenden, kan landstinget icke förneka, att det i undantagsfall kan inträffa, att den för närvarande tillmätta arbetstiden kan komma att visa sig vara för knappt tillmätt. Den frågan framträder därvid, om en förlängning av högsta tillåtna arbetstiden, särskilt med tanke på förhållandena inom detta län, är enda och bästa lösningen. Den stora huvudmassan av ärenden kommer ju givetvis att alltid behandlas och avgöras på några dagar, och att sedan, under det att ett fåtal medlemmar äro sysselsatta med utredningen av ett eller annat svårlöst ärende, i vilket till exempel måste anlitas särskilda sakkunniga, verkställas tidsödande undersökningar

o. s. v., hålla hela tinget samlat synes icke vara nödvändigt. Det vore i ett sådant fall lämpligare, om landstinget — eventuellt med kvalificerad majoritet — finge rättighet att under en tidrymd av till exempel högst 14 dagar ajournera sammanträdet. Avstånden inom detta landstingsområde äro icke större och, om man ser på den ekonomiska sidan av saken, resekostnaderna icke högre än att det både för den enskilde och det allmänna vore en fördel, om i undantagsfall en dylik anordning kunde träffas. Landstinget tillstyrker alltså den i ovannämnda kungl. proposition föreslagna förlängningen av sammanträdestiden för landstingen men hemställer, att det även måtte medgivas landstingen att på viss kortare tid ajournera sina ordinarie sammanträden.»

Avstyrkande utlåtande eller i varje fall förklaring, att förhållandena inom länet ej påkallade lagändringen i fråga, hava inkommit från 6 landsting, nämligen Gottlands, Blekinge, Älvsborgs, Kopparbergs, Väster-norrlands och Västerbottens läns samt från 3 länsstyrelser, nämligen de i Kronobergs, Blekinge och Hallands län.

Av dessa anser *länsstyrelsen i Hallands län*, att de med kungl. propositionen avsedda syftet i stället kunde vinnas genom att till utskottsordförandena under hand överlämnades de handlingar, över vilka landstingen hade att avgiva utlåtande. Yttrandet i denna punkt lyder sålunda: »Vad först beträffar frågan om tiden för lagtima landstings sammanvaro, så föreligger, på sätt av länets landsting anförts, så mycket mindre behov härav härstädes, som landstinget hitintills icke för sina sammanträden behövt taga i anspråk ens den ordinarie tid av sex dagar, som för närvarande är medgiven. Då det framhålles, att för landstingen erfordras längre tid för att kunna avgiva yttranden, som blivit från dem infor-drade, så synes landstingens arbeten i berörda avseenden lättare kunna tillgodo-ses, om man under hand överlämnar handlingarna i dylika ärenden till ordfö-randen i det utskott, som vid landstinget kommer att få ärendet till sig remiterat. Dessa ordförande torde i regel vara desamma år efter år; och bliva dessa i tillfälle att i förväg sätta sig in i ärendena, kunna de föredraga dem för ut-skottet och sålunda i avsevärd grad förkorta tiden för utskottets handläggning av desamma. Enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes åsikt föreligger därför icke någon anledning att förändra nu gällande bestämmelser angående tiden för landstingens sammanvaro.»

Något annat skäl än att lagändringen ej vore av behovet påkallad framföres icke i de yttranden, i vilka avslag yrkas å det kungl. förslaget.

Länsstyrelsen i Jönköpings län intager i sitt yttrande en ståndpunkt, som nära ansluter sig till reservanternas i konstitutionsutskottet. Den betonar sålunda, hurusom en tillfredsställande behandling åt landstingens alltjämt ökade ärenden ej kan givas med landstingens nuvarande orga-nisation och arbetssätt. För en dylik behandling torde erfordras t. ex., att särskilda landstingskommittéer förberedde ärendena före landstingens sammanträden. Frågan om utsträckning av tiden för landstingens sam-

manvaro borde på den grund ej avgöras utan föregående utredning om förändrade bestämmelser rörande landstingens organisation och arbetssätt.

Kronobergs läns landsting har ej avgivit något yttrande i föreliggande fråga.

Departements-
chefen.

De inkomna yttrandena giva vid handen, att landstingen samt länsstyrelserna i det stora hela ingenting hava att erinra mot det i kungl. propositionen till 1918 års lagtima riksdag framlagda förslaget om utsträckt tid för landstings sammanvaro, utan tvärt om anse dess genomförande vara av behovet påkallat och till gagn för landstingsarbetet. På grund härav har jag ansett mig böra på nytt upptaga denna fråga och föreslå, att det för fjolårets lagtima riksdag framlagda förslaget förelägges jämväl innevarande års riksdag.

Därmed har jag icke velat förneka, att de från vissa håll framkomna kraven på en mera genomgripande omläggning av landstingens organisation och arbetssätt kunna hava fog för sig. Landstingens med vart år ökade arbetsområde och deras växande betydelse såsom ett utjämnande led i den kommunala självförvaltningen torde inom kort nödvändiggöra en omgestaltning av de former för landstingens arbete, som skapades genom 1866 års landstingsförordning, och denna fråga bör enligt min mening snart nog upptagas till lösning. Men även med bibehållande av de i den nuvarande landstingsförordningen givna formerna för landstingsarbetet torde en utvidgning av landstingens arbetsorganisation och arbetssätt kunna bringas till stånd. Det lärer härutinnan vara tillräckligt hänvisa till hurusom under de allra senaste åren vissa landsting genom tillsättande av s. k. landstingsdirektörer eller genom centralisering av upphandlingssystemet sökt åstadkomma större enighet och planmässighet i sin vittomfattande verksamhet.

Det av länsstyrelsen i Hallands län uppställda önskemålet, att till vederbörande utskottsordförande måtte under hand överlämnas handlingarna i de ärenden, varöver landstingen hava att avgiva yttranden, kan utan lagändring realiseras. Men även om så sker — och detta praktiseras för övrigt redan nu inom vissa landsting — är den föreslagna utsträckningen av tiden för landstingens sammanvaro av behovet påkallad. Sedan på förslaget sätt vederbörande utskottsordförande beretts tillfälle att mera grundligt sätta sig in i frågan för att med utskottet uppgöra förslag till yttrande, kräves nämligen, såvida utlåtandet skall utgöra ett verkligt uttryck för det samlade landstingets uppfattning, att landstinget beredes tillräcklig tid att efter moget övervägande taga ståndpunkt till frågan.

Det från landstinget och länsstyrelsen i Malmöhus län framförda förslaget om rätt för landstingen att för utskotts- eller annat utredningsarbete på viss tid ajournera sina sammanträden torde måhända med fördel kunna genomföras beträffande sagda län med dess relativt små avstånd och utmärkta kommunikationer, men för landet i dess helhet är en dylik reform ej lämplig utan ägnad att i hög grad öka både med landstingsmandatet förenade besvär och uppoffringar och landstingens utgifter för resekostnader.

Vad i nu förevarande hänseende föreslagits, torde böra lända till efterrättelse redan vid årets landsting och sålunda träda i kraft den 1 september 1919.

I samband med propositionen har utskottet jämväl till behandling förehaft en till utskottet överlämnad motion, nr 342, av herr *von Sneidern*, däri motionären hemställt, »att sådan ändring vidtages i Kungl. Maj:ts proposition nr 121 med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting, att valet till landsting förläggas till första söndagen i juli månad.»

Beträffande de skäl, som motionären åberopat för sin hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Såsom redan framgått av departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet, har konstitutionsutskottet vid 1918 års riksdag tillstyrkt sådana ändringar i riksdagsordningen och i förordningen om landsting, att riksdags- och landstingsmannaval skulle hållas alternerande vart annat år å gemensam valdag å hösten. Kungl. Maj:t har nu i förevarande proposition beträffande landstingsmannavalen samt i propositionen nr 374 beträffande riksdagsmannavalen efter ingående prövning framlagt förslag till ändring av gällande stadganden i syfte att nå de önskemål, till vilka konstitutionsutskottet redan tidigare anslutit sig.

Utskottets
yttrande.
Införande av
en gemensam
valdag på
hösten,
alternerande
för valen till
andra
kammaren och
landstings-
mannavalen.

I ett hänseende avviker Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition från vad utskottet vid 1918 års riksdag föreslagit. Utskottet höll då före, att valdagen ej borde förläggas till slutet av september utan till början av samma månad. Såsom skäl härför anförde utskottet, att hittillsvarande praxis ifråga om utsättande av valdag för valen till andra kammaren ådagalade, att början av september månad ansetts lämpligare för ifrågavarande val. Av den utredning, Kungl. Maj:t företagit, har emellertid framgått, att flertalet av de hörda myndigheterna anse den

gemensamma valdagen böra förläggas till slutet av september. Vid dylikt förhållande anser sig utskottet böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i ifrågavarande hänseende. I följd härav har utskottet heller icke något att invända mot att tiden för landstingens sammanträden sättes till början av september.

Enligt propositionen skall den gemensamma valdagen vara en söndag. Kungl. Maj:t har alltså icke ansett sig böra föreslå, att valen förlades till en lämplig arbetsfri söckendag. Föredragande departementschefen har givit företräde åt söndagen, åtminstone tills vidare, tills resultatet av den åt den s. k. arbetstidskommittén uppdragna utredningen angående införande av helgdagar utan kyrklig karaktär, s. k. »bankholidays» föreläge. Utskottet, som ur flera synpunkter anser det vara till fördel, om en arbetsfri vardag å hösten kunde införas, uttalar sin förhoppning, att resultatet av den omförmälda utredningen samt därav föranlett förslag snarast möjligt må kunna föreläggas riksdagen.

Av den ställning, utskottet intagit till Kungl. Maj:ts förslag, är tydligt, att utskottet icke kan dela den i herr von Sneiderns motion framförda tanken, att valdagen skulle förläggas till första söndagen i juli. Häremot talar, utom de av departementschefen anförda skälen, även det förhållandet, att man, om valet förlades till början av juli, enligt vad herr von Sneidern själv påpekar, vore nödsakad att använda en årgammal vallängd. Av de yttranden rörande lämpliga tiden för den gemensamma valdagen, som Kungl. Maj:t inhämtat från myndigheterna, går endast ett — från Västerbottens läns landsting — i riktning av att valet borde förläggas till början av juli, och icke ens detta yttrande förordar med full bestämdhet valdagens fastslående till nyssnämnda tidpunkt, utan föreslår alternativt till valdag andra söndagen i november.

Utsträckning
av tiden för
lagtima lands-
tings samman-
varo.

De förslag till ändringar i §§ 18 och 40 av förordningen om landsting, som Kungl. Maj:t framlagt i syfte bland annat att möjliggöra utsträckning av landstingens sammanvaro till 10 dagar, har utskottet redan vid 1918 års riksdag ansett sig böra tillstyrka. Den tvekan om nödvändigheten av de föreslagna ändringarna, som då möjligen kunde äga visst fog, kan numera, efter den av Kungl. Maj:t verkställda utredningen i frågan, icke längre göra sig gällande. Utskottet får därför, med vidhållande av sin tidigare uttalade mening, även nu tillstyrka ifrågavarande delar av den kungliga propositionen.

Vid 1917 års riksdag förutsatte utskottet, att de grundlagsändringar, som skola möjliggöra fyraårig mandattid för andra kammarens ledamöter, icke bleve slutligt antagna förrän frågan om sammanförande

av de kommunala valen till färre valkampanjer bragtes inför riksdagen. Det samband mellan de vilande grundlagsändringarna och frågan om bland annat upphävande av den successiva förnyelsen av landstingen, åt vilket detta yttrande ger uttryck, har orsakat, att utskottet ansett sig böra hemställa, att de i förevarande proposition föreslagna ändringarna i landstingsförordningen skola godkännas endast under förutsättning, att ifrågavarande vilande grundlagsförslag bliver slutgiltigt antaget.

På grund av vad sålunda anförts och då utskottet även i övrigt icke finner skäl till anmärkning mot de bestämmelser, Kungl. Maj:t i ifrågavarande proposition föreslagit, får utskottet hemställa,

a) att riksdagen, under förutsättning att det såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av §§ 103 och 108 regeringsformen samt § 13, § 14 mom. 2, § 15 mom. 1 och 4, § 17 mom. 1 och 2, § 21, § 69 och § 70 riksdagsordningen så ock till övergångsstadganden i regeringsformen och riksdagsordningen varder av statsmakterna slutligen antaget, ville, med bifall till vad Kungl. Maj:t i propositionen nr 121 har föreslagit, antaga följande

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting
den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas

dels att § 2 mom. 6 och 7, § 3, § 5 mom. 2 och 3, §§ 16—18,
§ 25 samt § 40 mom. 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862
skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 2.

---

6. Indelningen i valkretsar jämte det antal landstingsmän, som skall för varje valkrets utses, fastställas efter ovan angivna grunder av landstinget. Förslag till omförmälda indelning skall till landstinget av-
givas av Konungens befallningshavande.

7. Varda de förhållanden, vilka legat till grund för den fastställda ordningen, så ändrade, att jämkning däri till följd av stadgandena i mom. 1—4 här ovan påkallas, eller finnes eljest sådan jämkning nödig, äge landstinget, på Konungens befallningshavandes förslag eller efter inhämtande av dess yttrande, verkställa jämkningen; ock skall, där ej sådant fall är för handen, som i mom. 8 första stycket eller mom 9 andra stycket avses, jämkningen ske året innan val av landstingsmän nästa gång äger rum.

---

§ 3.

För varje valkrets utses tillika suppleanter.

Konungens befallningshavande kungör i god tid före valen, huru många landstingsmän och suppleanter skola utses för varje valkrets.

§ 5.

2. a) Val av — — — — — på landet.

b) Valet förrättas — — — sin valkrets.

Äro i kommun flera valdistrikt skall ordinarie kommunalstämma i mars månad samma år som valet skall äga rum för varje valdistrikt bland de valberättigade inom distriktet utse någon att såsom ordförande vid distriktsstämma leda valet ävensom suppleant för honom. Till distriktsstämma utfärdas kallelse av ordföranden för stämman i den ordning, som för kallelse till kommunalstämma stadgas.

Om rösträtt — — — är stadgat.

c) Valet skall förrättas tredje söndagen i september månad eller, om ordinarie kommunalstämma i mars månad samma år som valet skall äga rum med minst två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster så beslutar, å annan dag i september månad.

Valet får — — — noggrant angivas.

d) Ej må — — — — — försändelsen assureras.

e) Domhavanden skall — — — — — valförrättningen avslutad.

3. a) I stad förrättas valet inför magistraten.

Valet skall förrättas tredje söndagen i september månad eller, därest magistraten så beslutar, närmast därförut infallande lördag.

Om stadsfullmäktige eller i stad, där sådana ej finnas, allmän rådstuga å ordinarie sammankomst i maj månad samma år som valet skall äga rum med minst två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster så beslutar, må dock valet utsättas till annan dag i september månad.

Val får ej äga rum under tiden, då allmän gudstjänst hålles inom staden, och skall fortgå minst två timmar före klockan tre eftermiddagen samt minst två timmar efter klockan sju eftermiddagen. I kungörelsen skall tiden för valet noggrant angivas.

Om kallelse — — — — — är föreskrivet

b) I stad — — — — — valförrättningen avslutad.

§ 16.

Tjänstgöringstid för landstingsman och suppleant är, där han icke utsetts vid val, som ägt rum med anledning av bestämmelserna § 2 mom. 8 andra stycket och mom. 9 tredje stycket, fyra år, räknade från och med den 1 januari året efter det, då valet skett.

Landstingsman och suppleant, som utsetts vid val jämlikt nyss återopade bestämmelser i § 2 mom. 8 och 9, äga tjänstgöra från och med den 1 januari året efter det, då valet skett, och till utgången av tjänstgöringstiden för övriga landstingsmän och suppleanter.

Rörande landstingsmans- och suppleantbefattnings upphörande i vissa fall tidigare än ovan sägs stadgas i § 2 mom. 8 tredje stycket och mom. 9 fjärde stycket.

§ 17.

Till lagtima möte sammanträder utan särskild kallelse landstinget i länets residensstad varje år den första måndagen i september månad; dock må, på därom av föregående landsting gjord framställning eller i anseende till inträffade utomordentliga händelser, Konungens befallningshavande kunna annan samlingsort utsätta.

Landshövding är — — — sagd är.

§ 18.

Landstingets lagtima möte kan fortfara sex helgfria dagar. Skulle likväl de i stadgad ordning till behandling upptagna ärenden vara av den mängd och omfattning, att behandlingen av desamma icke hinner avslutas inom denna tid, må landstinget kunna förlänga tiden för sin sammanvaro med ytterligare högst fyra helgfria dagar.

§ 25.

Kungl. Maj:t utser varje år för nästföljande år bland landstingets ordinarie ledamöter en ordförande.

Konungens befallningshavande — — — ordförande förordnad.

§ 40.

1. För att såsom landstingets beslut gälla, skall i följande ämnen erfordras, att två tredjedelar av de avgivna rösterna om beslutet sig förenat:

a) beslut, att av tingslag skall bildas valkrets med mindre folkmängd än 20,000; eller att stadsvalkrets med mindre folkmängd än 10,000 skall bildas i fall, då sådant ej är en ovillkorlig följd av vad i § 2 mom. 3 är stadgat;

b) underkännande av någons behörighet att såsom ledamot i landstinget taga inträde eller medgivande, varom i § 32 sägs;

- c) påläggande av avgifter, som erfordra uttaxering för längre tid än fem år;
  - d) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;
  - e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;
  - f) upptagande av lån, ställt på längre återbetalningstid än fem år, eller ingående av borgen;
  - g) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet;
  - h) förlängning av landstings lagtima möte utöver sex helgfria dagar; och
  - i) uppskov till nästa landsting av väckta frågor.
-

dels ock att § 2 mom. 5 i förordningen om landsting ävensom andra och tredje punkterna i näst sista stycket i övergångsbestämmelserna till lagen den 23 december 1918 om ändrad lydelse i vissa delar av samma förordning skola upphöra att gälla.

Vad i §§ 18 och 40 i denna lag stadgas skall gälla från och med den 1 september 1919. Bestämmelserna i lagen i övrigt träda i kraft den 1 januari 1922.

Tjänstgöringstiden för de landstingsmän och suppleanter, som jämlikt övergångsbestämmelserna till lagen den 23 december 1918 om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting blivit valda för tiden till och med den 31 augusti 1922, skall fortfara till utgången av sistnämnda år, där ej enligt särskilt stadgande tjänstgöringstiden för dem upphör tidigare.

För lagtima landstinget år 1922 skall bland tingets ordinarie ledamöter av Kungl. Maj:t utses en ordförande, vilkens befattning skall fortfara till utgången av samma år.

---

b) att herr v. Sneiderns ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 15 april 1919.

På konstitutionsutskottets vägnar:

VIKTOR LARSSON.

Reservation:

av herr *von Mentzer*, som med instämmande av herr *Räf* anført:

Då landstingsmannavalen förrättas å kommunalstämmorna samt ordförändena i dessa stämmor endast i vissa fall hava rätt att avsäga sig sin befattning, kan den i det föreliggande förslaget intagna bestämmelsen, att dessa val skola förrättas å en söndag, föranleda, att en person, vilkens samvete bjuder honom att avhålla sig från sådant söndagsarbete, som ej är nödvändigt, pressas att antingen handla mot sitt samvete eller ock avflytta från en kommun, inom vilken han av en eller annan för honom mycket betydelsefull anledning vill kvarstanna. En dylik bestämmelse är ägnad att kränka samvetsfriheten, vilkens värnande är en av statens viktigaste uppgifter. Med hänsyn härtill och då en allmän lag av innehåll, att ett så drygt arbete, som landstingsmannavalen innebär för valförrättarne, skall förläggas till söndag, skulle giva ett exempel, varmed staten ej bör föregå andra, har jag i denna del ej kunnat biträda förslaget och fördenskuil hemställt,

att den kungl. propositionen måtte av riksdagen avslås.